וטורדין אותו אלא בודקין אותו בשמן שהשמן רך ומצחצחו ואין רואין אלא בחמה כיצד בודקין אותו כיצד בודקין אותו כדאמרינן אלא במה בודקין אותו לידע אם זכר הוא אם נקבה היא אבא שאול בר נש ואמרי לה אבא שאול בר רמש אומר *מביא קיסם שראשו חלק ומנענע באותו מקום אם מסכסך בידוע שזכר הוא ואם לאו בידוע שנקבה היא א"ר נחמן אמר רבה בר אבוה *ל"ש אלא מלמטה למעלה אבל מן הצדדין אימא כותלי בית הרחם נינהו א"ר אדא בר אהבה *תנא אם היתה נקבה נדונה כשעורה סדוקה מתקיף לה ר"נ ודילמא חוט של ביצים נינהו אמר אביי השתא ביצים גופייהו לא ידיעי חוט של ביצים ידיע א"ר עמרם תנא ב' ירכותיו כב' חוטין של זהורית וא"ר עמרם עלה כשל ערב ושני זרועותיו כב' חוטין של זהורית וא"ר עמרם עלה כשל שתי א"ל שמואל לרב יהודה *שיננא *לא תעביד עובדא עד ששיעור ומי אמר שמואל הכי והאמר שמואל אחת זו ואחת זו חוששת אמר רב אמי בר שמואל לדידי מפרשא לי מיניה דמר שמואל לחוש חוששת ימי טהרה *לא יהבינן לה עד ששיעור למימרא דמספקא ליה לשמואל והא ההוא שפירא דאתאי לקמיה דמר שמואל אמר הא בר ארבעין וחד יומא וחשיב מיומא *דאזלא לטבילה עד ההוא יומא ולא הוה אלא ארבעין יומין ואמר להו האי בנדה בעל בפתיה ואודי *שאני שמואל דרב גובריה: המפלת סנדל וכו': ת"ר *סנדל דומה לדג של ים מתחלתו ולד הוא אלא שנרצף רשב"ג אומר *סנדל דומה ללשון של שור הגדול משום רבותינו העידו סנדל צריך צורת פנים א"ר יהודה אמר שמואל הלכה סנדל צריך צורת פנים א"ר אדא א"ר יוסף א"ר יצחק סנדל צריך צורת פנים ואפי' מאחוריו משל לאדם שסטר את חבירו והחזיר פניו לאחוריו בימי רבי ינאי בקשו לטהר את הסנדל שאין לו צורת פנים אמר להם ר' ינאי *טהרתם את הוולדות והתניא משום רבותינו העידו סנדל צריך צורת פנים אמר רב ביבי בר אביי אמר רבי יוחנן מעדותו של רבי נחוניא נשנית משנה זו אמר רבי זעירא זכה בה רב ביבי בשמעתיה דאנא והוא הוינא יתבינן קמיה דרבי יוחנן כי אמרה להא שמעתא וקדם איהו ואמר וזכה בה *למה הזכירו סנדל *והלא אין סנדל שאין עמו ולד אי דאתילידא נקבה בהדיה ה"נ הכא במאי עסקינן *דאתיליד זכר בהדיה מהו דתימא הואיל *ואמר רב יצחק בר אמי אשה מזרעת תחלה יולדת זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה מדהא זכר הא נמי זכר קמ"ל אימא שניהם הזריעו בבת אחת האי זכר והאי נקבה דבר אחר שאם תלד נקבה לפני שקיעת החמה וסנדל לאחר שקיעת החמה מונה תחלת נדה לראשון ותחלת נדה לאחרון סנדל דתנן

גבי

לידע אם זכר הוא · הא דאמר גויתו בכמדסה לא שמקומו בולט אלא שמקומו ניכר בכמדסה: *__המפלת__ סנדל או שליא תשב לזכר ולנקבה · וא"ת בשליא ליתני נמי ולנדה דאימא הרחיקה לידתה וכבר כלו ימי טוהר כדאיתא לקמן בפירקין (דף כח:) גבי המפלת יד חתוכה ואע"ג דאמר בסמוך אין תולין השליא בולד יותר מג' ימים להחמיר חוששין יותר מג' ימים וי"ל דלא דמו דבהמפלת יד חתוכה איכא למימר דהראש או רוב הגוף כבר ילדה מקודם וכלו ימי טוהר אבל שליא אימא הולד בתוכה או שלם או נימוק ועוד י"ל דאי הוה תני ולנדה ה"א מביאה קרבן ואינו נאכל דספק לידה היא קמ"ל מביאה קרבן ונאכל והכי נמי קאמר לקמן: **קא** משמע לן אימא שניהם הזריעו בבת אחת · לר"ת שפירש דאין (ב) מתעברת וחוזרת ומתעברת ואפילו נפל אתי שפיר וצ"ל שהזריעו בבת אחת אבל לפרש"י שפירש* גבי ג' נשים משמשות במוך מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל שולד אחרון ממעך צורה הראשונה והא דאין אשה חוזרת ומתעברת ה) הייט בן קיימא (*דאין) נפל חוזרת ומתעברת לא הוה צ"ל הכא אימא שניהם הזריעו בבת אחת והא"ל בביאה ראשונה הזריעה היא תחלה ובביאה שניה הזריע הוא תחלה ומיהו י"ל דבענין זה בב' ביאות אין חוש למתני תשב לזכר ולנקבה דפשיטא דפעמים הוא מזריע תחלה ופעמים היא ולא אמר מדהאי זכר האי נמי זכר אבל בביאה אחת סד"א מדהאי זכר האי נמי זכר קמ"ל אימא שניהם הזריעו בבת אחת ומיהו קשה מנלן דלא אמרינן בביאה אחת מדהאי זכר האי נמי זכר אימא לעולם אמרי' ומתני' בב' ביאות ואשמועינן מתני' דסנדל הוי ולד אף בלא צורת פנים ולאפוקי מעדותו של רבי נחוניא ואע"ג דכבר אשמעינן בבכורות ובכריתות דמייתי בסמוך דסנדל הוא ולד מ"מ איצטריך נמי לאשמועינן דהוי ולד לענין לידה וי"ל דהייט דקמשני כלשון שני ומיהו תימה גם לפר"ת דלקמן (דף כח:) גבי זכר וטומטום משני נמי שהזריעו שניהם בבת אחת ותרתי למה לי ואי אתא לאשמועינן דהוי ולד והא כבר תנא בהדיא בברייתא טומטום או אנדרוגינוס תשב לזכר ולנקבה:

סנדל

וטורדין אותו. ממחין: בר רמש: ומנענע באותו מקום. מלמטה למעלה כדאמר בסמוך: אם מסכסך. הקיסם שיש דבר המעכב הייט גיד דאי נקבה ליכא עיכובא: מלמטה למעלה. שהרי נסדק השעורה אין עיכוב אצרכה: תנא אם היתה נקבה נידונת כשעורה סדוקה. לאוסופי ולפרושי אתא דלעיל [ע"א] תני נידונת כשעורה ולא תני סדוקה: חוט. מבדיל מלמטה למעלה בין ב' הבלים ונראה עמוק כסדק: לא ידיעי. אין ניכרין מחמת קטנן: שתי ירכותיו. כשהוא מתחיל להבראות במיתוך ידים ורגלים: ערב. עבה משתי: לא תעביד עובדא. לעשותו ולד עד שיהא לו שערות בראשו: לחוש חוששת. להחמיר ולישב שבועים: בפתיה ואודי. אלמא היה בקי בילירת הולד: דרב גובריה. הוא בקי ואין כולן בקיאין: דג של ים. דג יש בים ושמו סנדל: אלא שנרצף. נמעך: [לשון של שור הגדול. דהייט פניו טוחות. ואע"ג דאוקמינן לעיל [כג.] פניו טוחות אין אמו טמאה גבי סנדל ודאי אמו טמאה לידה (סנדל) דולד שעמו מוכיח עליו דולד הוא אלא שנימוק ע"י חברו שדחקו]: צריך צורת פנים אפי' מאחוריו. כלומר אפי' אינו אלא מאחוריו הוי ולד: שסטר. הכהו על לחיו: משנה זו. דקתני צריך צורת פנים מעדותו של רבי נחוניא נשנית הוא העיד עליה בבית המדרש ומידאה היא: זכה בה רב ביבי בשמעתיה. מזלו גרם לומר שמועה זו וקדמני שגם אני שמעתיה מר' יוחנן דמעדותו של רבי נחוניא נשנית ולא זכיתי לאומרה: והלא אין סנדל שאין עמו ולד. ובלא סנדל נמי הויא טמאה לידה: אי דאיתיליד נקבה בהדיה ה"נ. דלא היה צריך להזכירו דיש לה ימי טומאה וטהרה דנקבה שאפילו הוא זכר גמור כי איכא נקבה בהדיה יושבת לנקבה ימי טומאה וטהרה ושל זכר מובלעים בתוכן: דאיתיליד זכר בהדיה. ומספקי' לסנדל בנקבה ויושבת שבועיים לטומאה אבל טהרה דנקבה לא יהבינן לה דדילמא זכר הוא: האי נמי זכר. ולא תשב אלא לזכר קמ"ל כו': ד"א. אפי' ילדה עמו נקבה צריך להזכיר ספק סנדל(א): שאם תפיל שנים אחד לפני שקיעת החמה ואחד לאחר שקיעת החמה מונה תחלת נדה לראשון ותחלת נדה לאחרון וה"ג לה בתוספתא*. וה"פ שאם תפיל שניהם נקבה לפני שקיעת החמה וסנדל לאחר שקיעה מונה לאחר שיכלו ימי טוהר לראשון תחלת נדה וכן לאחרון כגון אם תראה ביום שמונים ואחד לראשון הויא תחלת נדה דדילמא סנדל שנולד לאחר שקיעה זכר הוא וכלו ימי טוהר שלו לסוף מ' ולא משכי בתר פ"א* דנקבה וכשתחזור ותראה כמ' לראייתה ותרצה להיות סופרת יום כנגד יום אמרינן דלמא סנדל נקבה הוה ומסוף ימי טוהר שלו עד פ"א לראשון ומה שראתה ביום פ"א לראשון דם טוהר הוא א)ועכשיו מה שהיא רואה ביום פ"א' תחלת נדה הוא והייט תחלת נדה לאחרון והכי הויא מקולקלת דלא ידעינן בהך ראיה בתרייתא אי נדה היא אי שומרת יום כנגד יום. לישנא אחרינא גרסי' שאם תלד נקבה לפני שקיעה וסנדל לאחר שקיעה מונה תחלת לידה מן האחרון וסוף לידה מן הראשון. וה"פ אפילו היכא דאיתילד נקבה בהדיה הוצרך סנדל שאם תלד נקבה לפני שקיעה והסנדל שהוא ספק זכר לאחר שקיעה מונה תחלת לידה דהייט ימי טומאה מן האחרון דדילמא סנדל נמי נקבה היא ומניינן מיניה י"ד שהוא ט"ו לראשון וסוף לידה דהייט ימי טוהר מנינן מן הראשון להחמיר שאם תראה ביום פ"א דהייט פ' לאחרון מטמינן לה משום נדה דאמרי' סנדל זכר הוה והרי ארבעים יום שלמו ימי טוהר שלו ודנקבה קמייתא נמי השתא כלו להו והייט צורך דאי לאו סנדל הוי מיינה נמי ימי טומאה לראשון ולא מטמאה אלא י"ד והשתא יתבה ט"ו ואי הוה פשיטא לן שהסנדל נקבה היא לא הויא תחלת נדה עד פ"ב לראשון דבתר ולד אחרון אזלינן:

גבי

ו נפ"א: פ"ט.

נר מצוה

[שייך לעיל במשנה כה:]

מד א ב ג ד ה מיי' פ"י מהל' איסורי ביאה הלכה ג סמג לאוין קיא:

מה ו ז ח ט מיי' שם הלכה יב:

[יבמות קי. ופ' ביבמות יב ותוס' שם ד"ה שמא]

נ"ל דאי

◆

תוספי הרא"ש

סנדל או שליא תשב לזכר ולנקבה · ותימה שליא שלא תשב נמי לנדה ואימר הרחיקה לידתה וי"ל דבשליא לא שייך לשימר הרחיקה לידתה דאין מיתוי הולד יוצא בלא השליא ואפילו את"ל דחיישינן י"ל דלהכי לא תנא לנדה דלא תימא מביאה קרבן ואינו נאכל רכה"נ משני לקמן בפירקין: **אמר** להם טהרתם את תולדות · אפילו בלא צורה נמי הוי ולד אע"ג דבפניו טוחות קאמר ר' יוחנן לעיל דלא הוי ולד שאני סנדל (שרכמו) [שרוחק] חבירו ימעיקרא הוה ליה צורת פנים: קמ"ל שניהן הוריעו בבת אחת· מכאן משמע דאפילו בנפלים אין אשה מתעברת חוזרת ומתעברת והא דאמרינן ג' נשים משמשות במוך מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל לאו משום דחיישינן שמא תתעבר פעם אחרת אלא חיישינן שמא מעוברת היא תאומים ואם היתה משמשת כדרכה נכנס הזרע בין הולדות ודוחקן ונעשה האחד סנדל וכדפרישית לקמן פרק יוצא דופן: **סנדל** דתנן גבי

מוסף רש"י

(שייך לעמ' הבא)

בכור לנחלה. ליטול פי שנים, ואין בכור לכהן. לאת פדיונו לכהן ה' סלעים (בכורות מו.). יוצא דרך דופן. ע"י סם נפחתו מעיה והוציאו את העובר לחוץ ונתרפאת (לקמן מ.). שליא בבית. שהפילה האשה שליא ואין ולד ניכר בה (בכורות כב.). הבית טמא. אף אם אין ולד נראה הבית טמא משום אהל המת (לעיל יח.) כדקתני טעמא דאין שליא בלא ולד, אלא שנימוק, ואעפ"כ הבית טמא דשמא לא נימק עד שילא וקודם שבטל טמא את הבית (בכורות כב. וש"נ). זעירא דמן חבריא. צעיר הישיבה, ולי נראה דאושפיזא ועירא היה נקרא דמן חבריא, שמבני הישיבה (חולין לא. ועיי"ש יב:). שדרו של לולב. לבד מעלין, שהעלים אדוקים למעלה לאחר שכלתה השדרה שאין עוד עלין דבוקין ועולין בו (סוכה לב:). שיהא יוצא מן ההדס. כשם שהוא גבוה כמיטו מכולן (שם). שתים. דפנות של סוכה (סנהדרין ד.) מזרחית ולפונית כמין גאם, או דרומית מערבית (סוכה ו:) כהלכתן. שלמות (סנהדרין שם) באורך כל הסוכה וברחבה, אחד לארכה ואחד לרחבה (סוכה ד:) כשיעור מכשר סוכה (שם ו:). שלישית אפילו טפח. ברום י' טפחים (סנהדרין שם) דהכי אגמריה רחמנא למשה מסיני, דבשלישית סגי ליה בטפח (סוכה ד:). טפח על טפח על רום טפח. הלכה למשה מסיני הוא, אבל פחות מטפח לא מביא ולא חוצץ, לא מביא את הטומאה, אם טומאה תחת ראשו אחד וכלים תחת ראשו שני ואיל קורה ארוכה ורחבה טפח ורצויה להביא טומאה, לא מייתי, משום דליכא רום הפסק טפח ממנו ולקרקע, ולא חוצץ, אם יש כלי על גבה כנגד הטומאה אפילו עד לרקיע טמא, דטומאה רצוצה שאין לה אהל טפח בוקעת ועולה (שם י.).

גי' רש"ע

[גירסת ער' ופ"ע]

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ר"א אמר וד"ה שאם הר"א: (ב) תוס' ד"ה קמ"ל וכו' דאין אשה מתעברת וחוזרת וכו' שפיר ס"ל:

[עי' תוס' סוטה סו: ד"ה אליבא]

[לקמן סו:]

[תוספתא פ"ד ה"ג]

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה שאם תפיל שנים וכו' ועכשיו מה שהיא רואה ביום פ"א · נמחק פ"א ונ"ב פ"ט: ב] תוס' ד"ה קמ"ל וכו' הייט' בן קיימא דאין נפל אין חוזרת ומתעברת וכו' כנ"ל:

[תוספתא פ"ד ע"ש]

[לקמן כח: ע"ש לא: ע"ש כריתות ט: ע"ש]

[פי' רש"ש]

[illegible]